

ПОЖЕЖА

Щорічно внаслідок пожеж гине та страждає значна кількість людей. В дим та попіл перетворюються цінності на мільярди гривень.

Якщо виникла пожежа - рахунок часу йде на секунди. Не панікуйте та остерігайтеся: високої температури, задимленості та загазованості, обвалу конструкцій будинків і споруд, вибухів технологічного обладнання і приладів, падіння обгорілих дерев і провалів. Знайте, де знаходяться засоби пожежогасіння, та вмійте ними користуватися.

Заходи щодо рятування потерпілих з будинків, які горять, та під час гасіння пожежі:

1. Перед тим, як увійти в приміщення, що горить, накрийтеся мокрою ковдрою, будь-яким одягом чи щільною тканиною.
2. Відкривайте обережно двері в задимлене приміщення, щоб уникнути посилення пожежі від великого притоку свіжого повітря.
3. В сильно задимленому приміщенні рухайтесь поповзом або пригинаючись.
4. Для захисту від чадного газу необхідно дихати через зволожену тканину.
5. У першу чергу рятуйте дітей, інвалідів та старих людей.
6. Пам'ятайте, що маленькі діти від страху часто ховаються під ліжко, в шафу та забиваються у куток.
7. Виходити із осередку пожежі необхідно в той бік, звідки віє вітер.
8. Побачивши людину, на якій горить одяг, зваліть її на землю та швидко накиньте будь-яку ковдру чи покривало (бажано зволожену) і щільно притисніть до тіла, при необхідності, викличте медичну допомогу.
9. Якщо загорівся ваш одяг, падайте на землю і перевертайтеся, щоб збити полум'я, ні в якому разі не біжіть - це ще більше роздуває вогонь.
10. Під час гасіння пожежі використовуйте вогнегасники, пожежні гідранти, воду, пісок, землю, кошму та інші засоби гасіння вогню.
11. Бензин, гас, органічні масла та розчинники, що загорілися, гасіть тільки за допомогою пристосованих видів вогнегасників, засипайте піском або ґрунтом, а якщо осередок пожежі невеликий, накрийте його азбестовим чи брезентовим покривалом, зволоженою тканиною чи одягом.
12. Якщо горить електричне обладнання або проводка, вимкніть рубильник або електричні пробки, а потім починайте гасити вогонь.

Пожежа застала вас у приміщенні:

1. Ви прокинулись від шуму пожежі і запаху диму, не сідайте в ліжку, а скотіться з нього на підлогу та повзіть під хмарою диму до дверей вашого приміщення, але не відчиняйте їх відразу.

2. Обережно доторкніться до дверей тильною стороною долоні, якщо двері не гарячі, то обережно відчиніть їх та швидко виходьте, а якщо двері гарячі - не відчиняйте їх, дим та полум'я не дозволять вам вийти.

3. Щільно закрийте двері, а всі щілини і отвори заткніть будь-якою тканиною, щоб уникнути подальшого проникнення диму та повертайтеся поповзом у глибину приміщення і приймайте заходи до порятунку.

4. Присядьте, глибоко вдихніть повітря, розкрийте вікно, висуньтеся та кричіть "Допоможіть, пожежа!", а якщо ви не в змозі відкрити вікно - розбийте віконне скло твердим предметом та зверніть увагу людей, які можуть викликати пожежну команду.

5. Якщо ви вибрались через двері, зачиніть їх і поповзом пересувайтеся до виходу із приміщення (обов'язково зачиніть за собою всі двері).

6. Якщо ви знаходитесь у висотному будинку, не біжіть вниз крізь вогнище, а користуйтеся можливістю врятуватися на даху будівлі, використовуйте пожежну драбину. Під час пожежі заборонено користуватися ліфтами.

У всіх випадках, якщо ви в змозі, викличте пожежну команду (телефон "101").

Пожежі в лісах, степах та на торфовищах.

Масові пожежі можуть виникати в спеку та при посухах від ударів блискавки, необережного поводження з вогнем, очищення поверхні землі випалюванням сухої трави та з інших причин. Вони можуть викликати травмування людей та тварин, спалахи будівель в населених пунктах, дерев'яних мостів, дерев'яних стовпів ліній електромереж та зв'язку, складів нафтопродуктів та інших матеріалів, що горять.

Ви опинилися в осередку пожежі:

1. Не панікуйте та не тікайте від полум'я, що швидко наближається, у протилежний від вогню бік, а долайте крайку вогню проти вітру, закривши голову і обличчя одягом.

2.З небезпечної зони, до якої наближається полум'я, виходьте швидко, перпендикулярно напряму розповсюдження вогню.

3.Якщо втекти від пожежі неможливо, то вийдіть на відкриту місцевість, ввійдіть у водойму або накрийтеся мокрим одягом і дихайте повітрям, що знаходиться низько над поверхнею землі - повітря тут менш

задимлене, рот і ніс при цьому прикривайте одягом чи шматком будь-якої тканини.

4. Гасити полум'я невеликих низових пожеж можна, забиваючи полум'я гілками листяних порід дерев, заливаючи водою, закидаючи вологим ґрунтом та затоптуючи ногами, будьте обережні в місцях горіння високих дерев, вони можуть завалитися та травмувати вас.

5. Під час гасіння пожежі, не відходьте далеко від доріг та просік, не випускайте з уваги інших учасників гасіння пожежі, підтримуйте з ними зв'язок за допомогою голосу.

6. Особливо будьте обережні у місцях торф'яних пожеж, враховуйте, що там можуть створюватися глибокі вирви, тому пересувайтеся, по можливості, перевіряючи палицею глибину слою, що вигорів.

7. Після виходу із осередку пожежі повідомте місцеву адміністрацію та пожежну службу про місце, розміри та характер пожежі.

СИЛЬНИЙ ВІТЕР, ШКВАЛИ ТА СМЕРЧІ

Сильні вітри, шквали та смерчі - стихійне лихо, яке виникає в будь-яку пору року.

Синоптики відносять їх до надзвичайних подій із помірною швидкістю поширення, тому частіше всього вдається оголосити штормове попередження.

Фактори небезпеки сильних вітрів, шквалів та смерчів: травмування, а інколи і загибель людей; руйнування інженерних споруд та систем життєзабезпечення, доріг та мостів, промислових і житлових будівель, особливо їх верхніх поверхів і дахів; перекидання телеграфних стовпів, виривання дерев та утворення завалів; знищення садів та посівів на полях.

Сильні вітри, як правило супроводжуються зливами, що призводять до затоплень місцевості.

Дії при загрозі стихійного лиха та отриманні штормового попередження:

1. Уважно слухайте інформацію по телевізору та радіоприймачу про обстановку та рекомендації про порядок дій.

2. Зберігайте спокій, попередьте сусідів, надайте допомогу інвалідам, дітям та людям похилого віку.

3. Підготуйте документи, одяг та зберіть найбільш необхідні й цінні речі, невеликий запас продуктів харчування на декілька днів, питну воду, медикаменти, кишеньковий ліхтарик, приймач на батарейках.

4. Підготуйтеся до відключення електромережі, закрийте газові крани, загасіть вогонь у грубах.

5. Приберіть майно з двору та балконів у будинок (підвал), обріжте сухі дерева, що можуть завдати шкоди вашому житлу, машину поставте у гараж.

6. Поставте на підлогу речі, які можуть впасти і спричинити травми. Не ставте ліжко біля вікна з великими шибками.

7. Щільно закрийте вікна, двері, горищні люки і вентиляційні отвори; віконне скло заклейте, по можливості, захистіть віконницями або щитами.

8. Навчіть дітей, як діяти під час стихійного лиха. Не відправляйте їх у такі дні у дитячий садок та школу.

9. Перейдіть у більш стійку капітальну будівлю, сховайтеся в підвалі або віддаленому від дерев і будинків погребі.

10. Якщо ви у човні та отримали штормове попередження або бачите наближення поганої погоди, негайно пливіть до берега.

Дії під час стихійного лиха:

1. Зберігайте спокій, уникайте паніки, при необхідності надайте допомогу інвалідам, дітям, людям похилого віку та сусідам.

2. Закрийте вікна та відійдіть від них подалі.

3. Загасіть вогонь у грубах, вимкніть електро- та газо- постачання.

4. Зберіть документи, одяг та найбільш необхідні та цінні речі, продукти харчування на декілька днів, питну воду, медикаменти, ліхтарик, приймач на батарейках.

5. Перейдіть у безпечне місце. Сховайтеся у внутрішніх приміщеннях - коридорі, ванній кімнаті, коморі або підвалі. Ввімкніть приймач, щоб отримувати інформацію.

6. Не намагайтесь перейти в іншу будівлю - це небезпечно.

7. Не користуйтеся ліфтами. Електромережу можуть раптово вимкнути.

8. Обминайте хиткі будівлі та будинки з хитким дахом, якщо лихо застало вас на вулиці. Вони руйнуються дуже швидко. По можливості заховайтеся в підвал найближчого будинку.

9. Якщо ви на відкритій місцевості, притисніться до землі на дні будь-якого заглиблення (яру, канави, кювету), захищаючи голову одягом чи гілками дерев.

10. Зупиніться, якщо ви їдете автомобілем. Не ховайтесь у ньому, а виходьте і швидко ховайтесь у міцній будівлі або на дні будь-якого заглиблення.

11. Уникайте різноманітних споруд підвищеного ризику, мостів, естакад, трубопроводів, ліній електромереж, водойм, потенційно небезпечних промислових об'єктів та дерев.

12. Не наближайтесь до води подивитися на шторм, сильні вітри здійснюють величезні хвилі на морі, які накочуються на берег. Ви можете загинути.

Дії після стихійного лиха:

1. Зберігайте спокій, заспокойте дітей та тих, хто отримав психічну травму в результаті лиха, оцініть ситуацію. Допоможіть, по можливості, постраждалим, викличте медичну допомогу тим, хто її потребує.

2. Переконайтесь, що ваше житло не отримало ушкоджень. Перевірте зовнішнім оглядом стан мереж електро-, газо- та водопостачання. Обов'язково кип'ятіть питну воду.

3. Не користуйтеся відкритим вогнем, освітленням, нагрівальними приладами, газовими плитами і не вмикайте їх до того часу, доки не будете впевнені, що немає витоку газу. Перевірте, чи не існує загрози пожежі. При необхідності сповістіть пожежну охорону. Не користуйтеся телефоном, окрім як для повідомлення про серйозну небезпеку.

4. Не користуйтеся ліфтами. Електромережу можуть вимкнути.

5. Не виходьте відразу на вулицю - після того, як вітер стих, через кілька хвилин шквал може повторитися.

6. Будьте дуже обережні, виходячи з будинку. Остерігайтесь: частин конструкцій та предметів, які нависають на будівлях; обірваних дротів від ліній електромереж; розбитого скла та інших джерел небезпеки.

7. Тримайтесь подалі від будинків, стовпів електромереж, високих парканів та іншого. Не поспішайте з оглядом міста, не відвідуйте зони руйнувань, якщо там не потрібна ваша допомога.

НЕБЕЗПЕКА ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ

Останніми роками в світі збільшилась кількість випадків захоплення заручників. Такі злочини, як правило, супроводжуються образою честі і гідності захоплених людей, заподіянням їм моральних і фізичних страждань, тілесних ушкоджень і навіть смерті.

Водночас не слід забувати, що головним завданням терористів є не розправа із заручниками, а тиск, під погрозою цієї розправи, на органи влади зробити те, що вони вимагають. І з урахуванням цього, якщо вас захопили злочинці як заручника і ваше життя та здоров'я перебувають у небезпеці, **варто пам'ятати ось що:**

- намагайтесь бути розважливими, спокійними, по можливості миролюбними, не піддавайте себе зайвому ризику;

- якщо злочинці перебувають в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, то намагайтеся максимально обмежити всілякі контакти з ними, оскільки їхні дії можуть бути непередбаченими;

- не посилюйте агресивність злочинців непокорю, лайкою, зайвим опором, оскільки перевага сил у таких випадках складається не на вашу користь;

- виконуйте вимоги терористів, не створюючи конфліктних ситуацій, запитуйте дозволу переміститись, сходити в туалет, відкрити сумочку і т. д. уникайте будь-яких дискусій, особливо політичних, зі злочинцями, будьте насамперед уважними слухачами;

- з першою ж нагодою намагайтеся повідомити про своє місцезнаходження рідним чи в міліцію;

- зберігайте свою гідність і нічого не просіть, намагайтеся з'їдати все, що дають, незважаючи на те, що їжа може бути вкрай непривабливою;

- якщо ви тривалий час перебуваєте разом зі злочинцями, постарайтесь установити з ними контакт, викликати гуманні почуття і завести розмову, не наводячи їх на думку, що ви хочете щось довідатися;

- намагайтеся запам'ятовувати будь-яку інформацію (вік, зріст, голос, манеру розмовляти, звички тощо) про злочинців, яка в майбутньому допоможе встановити їхнє місцезнаходження;

- не дозволяйте собі падати духом, використовуйте будь-яку можливість поговорити із самим собою про свої надії і бажання, проблеми, що трапляються в житті, намагайтеся заспокоюватись і розслаблюватись за допомогою медитації, читайте різні тексти, виконуйте вправи для розуму, намагайтеся згадати вірша – усе це є найефективнішим захистом від апатії і депресії;

- уважно стежте за поведінкою злочинців і їхніми намірами, будьте готові рятуватися втечею, якщо абсолютно впевнені в безпечності такої спроби;

- намагайтеся віднайти найбільш безпечне місце в приміщенні, де вас утримують і де можна було б захиститися під час штурму терористів, у разі відсутності такого місця падайте на підлогу при будь-якому шумі або стрілянині;

- при застосуванні спеціальними підрозділами сльозоточивого газу дихайте через мокру тканину, швидко і часто моргайте, викликаючи сльози;

- під час штурму ні в якому разі не беріть зброї терористів, щоб не постраждати від штурмовиків, які не мають змоги розрізнити, хто терорист, а хто заручник, і стріляють по озброєних людях;

- при звільненні виходьте якомога швидше, речі залишайте там, де вони лежать, оскільки там можливі вибух або пожежа, беззастережно виконуйте команди групи захоплення.

Велика імовірність реалізації терористичних актів існує на потенційно небезпечних об'єктах, на яких є можливість швидко та порівняно просто ініціювати надзвичайні ситуації, що супроводжуються значними негативними наслідками (і людськими жертвами, і матеріальними збитками, екологічними наслідками). В Україні до таких об'єктів належать атомні електростанції, транспортні вузли (в тому числі аеропорти, залізничні станції), магістральні трубопроводи, військові склади і арсенали, промислові підприємства, склади, установи, організації, які виробляють, використовують, зберігають, продають біологічні препарати, високотоксичні і отруйні речовини.

Якщо ви опинились поблизу таких об'єктів на момент здійснення чи загрози здійснення терористичних актів, то правила безпеки аналогічні тим, які використовуються при відповідних виробничих аваріях та катастрофах. Головним при цьому є відсутність паніки і збереження спокійної поведінки, якомога швидший вихід за межі небезпечної зони, де діють чинники небезпеки, надання домедичної допомоги потерпілим, виклик компетентних служб. Тероризм є особливо небезпечним злочином і за нього передбачено покарання аж до найвищої міри – довічного позбавлення волі. Але справедливе покарання злочинців не може повернути життя та здоров'я постраждалим унаслідок терористичних актів. З урахуванням цього дотримання елементарних правил безпеки в таких ситуаціях є найважливішою запорукою збереження життя як найвищої людської цінності.

УВАГА ГАЗ!

При виявленні запаху газу в квартирі (приміщенні), де встановлені газові прилади:

- негайно закрити крани на газових приладах і перед ними (при розміщенні балонів з скрапленим газом додатково закрити вентилі у балонів);
- вжити заходи щодо виведення людей із загазованих приміщень (квартири, дому);
- із загазованого приміщення за телефоном “104” викликати аварійну газову службу і організувати провітрювання приміщення;
- по прибутті бригади аварійної газової служби діяти за їх вказівками.

Вибух (пожежа) в квартирі:

- закрити всі крани на газових приладах і перед ними (при розміщенні балонів всередині кухні додатково закрити вентилі, балонів);
- за телефоном “104”повідомити в аварійну газову службу;
- організувати гасіння пожежі, при необхідності повідомити за , телефоном «101» - черговому пожежної охорони;
- організувати надання першої медичної допомоги потерпілим, при необхідності викликати за телефоном “103”швидку медичну допомогу;
- не допускати сторонніх у приміщення, де виник вибух, зберегти місце і обстановку після вибуху (пожежі).

Запах газу в під'їзді або в підвалі житлового будинку:

- за телефоном “104”повідомити місцеву аварійну газову службу;
- організувати провітрювання під'їзду (підвалу) відкриттям дверей (по можливості і вікон);
- організувати охорону місця загазованості до прибуття бригади аварійної газової служби, не допускати в загазовані приміщення людей з відкритим вогнем;
- по прибутті бригади аварійної газової служби діяти за їх вказівками.

Що треба знати при користуванні газом в побуті :

- газові прилади зберігати в чистоті, не допускаючи до них малолітніх дітей, осіб в нетверезому стані, а також тих, хто не пройшов інструктаж;
- перед включенням газових приладів необхідно провітрити приміщення, а при їх роботі повинна бути відкрита кватирка або фрамуга;
- на всіх газових приладах з відводом продуктів згорання в димоходи повинен бути напис «ПЕРЕВІР ТЯГУ»;
- після користування газовим приладом закрити всі крани на ньому і газопроводі, а також вентиль газового балону;
- при появі в приміщенні запаху газу слід негайно припинити користування газовим приладом, закрити всі крани на ньому, не запалювати вогню, не курити, не виключати і включати світла, не користуватися електричними приладами, поки добре не провітрите приміщення, а потім викликати аварійну службу по телефону 104.

Населенню забороняється:

- самостійно газифікувати будинки,замінити і ремонтувати газові прилади, міняти місце їх установки;

- перебудовувати, перепланувати квартири у житлових газифікованих будинках без дозволу спеціальної комісії виконкому;
- залишати без догляду працюючі газові прилади;
- захаращувати газобалонні, газові прилади, газопроводи сторонніми предметами;
- самостійно робити ремонт газових приладів; .
- користуватися горілками для обігріву кімнат;
- відключатися від системи газопостачання, переводити газові прилади на балонний газ.

БЕЗПЕКА НА ВОДІ

Правила поведінки на воді

- Не рекомендується купатися у річках та озерах де, є таблички з написом

« Купатися заборонено» та запливати за буйки.

- Не пірнайте у невідомих місцях, спочатку обстежте водойму й переконайтесь, що під водою немає каміння, залізяк, гострих кілків або ж мілин.

- Уникайте води зі швидкою течією.

- Ніколи не плавайте наодинці, особливо якщо не впевнені у своїх силах.

- Забороняється купатися у стані сп'яніння

- Не входьте розпашілими у холодну воду.

- Не допускайте переохолодження тіла у воді, при появі судоми негайно вийдіть з води.

Особливо березіть дітей:

- постійно стежте за їхньою поведінкою біля води;

- вчитися пірнати або плавати діти можуть тільки під контролем дорослих;

- при подоланні водойм на човнах неповнолітні мають бути в рятувальних засобах;

- стежте за іграми дітей навіть на мілководді, бо вони можуть під час веселощів упасти й захлинутися

Перша допомога потоплючому.

Якщо це можливо, киньте йому рятувальний круг, мотузку або весло, якщо ви на човні.

Підпливіть до нього позаду, візьміть його за комір або під пахви і пливіть з ним на боці або на спині, працюючи вільною рукою і ногами. Якщо

ви опинилися біля човна, який перекинувся, то тримайтеся за нього і пливіть до найближчого берега, якщо це недалеко.

Ви бачите, що вам поспішають на допомогу, зачекайте на неї. Не панікуйте!

Тих, хто постраждав, знімати можна тільки з корми чи з носа лодки.

Запам'ятайте: після того, як витягли потопаючого з води, розтуліть йому рота, прочистіть дихальні шляхи від піску і мулу, видаліть воду з легенів і шлунку (потерпілого кладуть на живіт на зігнуте коліно і декілька разів натискають на спину), звільніть груди від одягу, який їх здавлює. Потім починайте штучне дихання.

Штучне дихання.

Найбільш ефективним є спосіб «з рота в рот» або «із рота в ніс». Потерпілого кладуть на спину з різко закинutoю назад головою. Нижню щелепу висувають вперед, щоб попередити западання язика і 15-20 разів на хвилину з однаковими інтервалами вдихають ротом повітря в рот або ніс того, хто постраждав.

Якщо у потерпілого зник пульс, то разом із штучним диханням рекомендується непрямий масаж серця. Натискуйте долонями на 4-5 ребро зліва від грудей 60-70 разів на хвилину. Але не забувайте терміново викликати «швидку допомогу» або лікаря!

У РАЗІ ВИЯВЛЕННЯ ПІДОЗРІЛОГО ПРЕДМЕТА:

- не чіпати, не розкривати, не пересувати його;
- попросити, щоб оточуючі відійшли якомога далі в безпечну зону;
- пам'ятати, що зона безпеки для гранати Ф-1 становить не менше 400 метрів, гранати РГД-5 не менше 50 метрів;
- тротилової шашки вагою 200 грамів – 45 метрів; кейса з вибухівкою – 230 метрів, дорожня валіза 350 метрів;
- не користуватися мобільним телефоном поблизу підозрілого предмета, відключити його;
- негайно повідомити про знахідку охорону навчального або іншого об'єкту, а вони, в свою чергу, повинні інформувати адміністрацію закладу, об'єкта, викликати міліцію (102);
- запам'ятати час виявлення підозрілого предмета; - при явній небезпеці негайно приступити до евакуації людей з приміщення через запасні виходи.

Якщо ви опинилися у приміщенні в момент вибуху:

- різко падайте на підлогу, затримуйте дихання, максимально напружте м'язи тіла, закрийте очі, обхопіть голову руками, щільно притисніть передпліччя до вушних раковин (згрупуйтеся);

- якщо загорівся одяг, гасить його відомими вам способами або швидко скиньте його;

- спробуйте терміново покинути будівлю і по можливості допоможіть це зробити постраждалим;

- якщо вибух у приміщенні стався відносно далеко від вас (конструкції будівлі почали повільно валитися), постарайтеся сховатися біля головних несучих стін, закривши голову руками і тим самим зменшивши фактор травмування;

- якщо поверхню будівлі сильно труснуло, не намагайтеся евакуюватися через центральні сходи, а без паніки, не створюючи тисняви, використовуйте наявну схему запасних виходів;

- не користуйтеся ліфтом;

- не запалюйте сірники або запальнички;

- остерігайтеся пошкоджених конструкцій з оголеними проводами;

- пробираючись по запасним сходам після вибуху, притискайтеся спиною до стіни (якщо впевнені, що вона стійка і безпечна для життя), прикрийте голову руками (зверху може сипатися скло і уламки конструкцій);

- в сильно задимленому приміщенні обов'язково захистіть органи дихання за допомогою хустки, шарфу, рушника змочених водою;

- в диму рухайтесь, пригнувшись низько до підлоги;

- на вулиці відійдіть подалі від будівлі (карнизи і стіни можуть в будь-який момент обвалитися);

- переконайтеся в тому, що ви не отримали серйозних травм і вам не потрібна перша медична допомога;

- надайте посильну екстрену першу допомогу постраждалим, викличте «швидку» (103).

Надання екстреної допомоги:

- не панікувати, взяти себе в руки, сконцентрувати силу волі, оцінити ступінь отриманих ушкоджень і їх небезпеку для життя;

- почати надавати самопомогу з найбільш загрозливих для вашого життя клінічних проявів (артеріальна кровотеча, шок, відкритий перелом та ін.);

- якщо відчуваєте, що втрачаєте свідомість, підняти ноги вище тулуба: лежачи на спині, уперти їх в найближчу стіну або покласти на поверхню, що вище підлоги (створити прилив крові до мозку), розтерти вушні раковини, натиснути нігтем на точку реанімації (вона знаходиться в носо-губній складці на верхній щелепі);

- зібратися з силами і голосно покликати на допомогу; при наявності мобільного телефону набрати «101», викликати «швидку допомогу» 103;

- при артеріальній кровотечі до приїзду «швидкої» або співробітників МНС сильно затиснути артерію пальцями безпосередньо в рані або в точці вище рани (необхідно згадати практичні навички надання першої медичної допомоги);

- якщо у вас кров б'є фонтаном, має яскраво-червоний колір, терміново зберіться із силами і накладіть собі джгут-закрутку, використовуючи пояс, ремінь, шарф, краватку, шматок матерії (правильно передавлена артерія сигналізує про це припиненням кровотечі з рани);

- слід накласти на рану бинт або шматок чистої бавовняної матерії (асептика);

- при переломі верхньої кінцівки зігніть її в ліктьовому суглобі і зафіксуйте, притиснувши до тулубу і притримуючи її здоровою рукою (імобілізація);

- при переломі нижньої кінцівки прибинтуйте її в двох-трьох місцях до здорової ноги; можете спробувати виповзти з небезпечної зони, лежачи на боці з боку здорової нижньої кінцівки, використовуючи силу рук;

- можливо, в сумочці у вас є знеболюючий анальгетик (анальгін, пенталгін, солпадеїн), прийміть його - це зменшить біль;

- надаючи допомогу іншій людині, дійте за обставинами;

- визначте стан потерпілого (у свідомості чи ні), ступінь пошкоджень органів та чи небезпечні вони для життя;

- надайте посильну першу медичну допомогу, викличте «швидку допомогу» (103);

- візуально і по пульсу контролюйте стан потерпілого до прибуття медичних працівників, психологічно підтримуйте його.

Пам'ятайте: допомога, надана в перші хвилини, рятувала життя багатьом людям, які постраждали в надзвичайних ситуаціях!